

Sestry a jejich rodiny v době pandemie COVID-19

Nurses and Their Families During the COVID-19 Pandemic

Anna Krátká, Sofia Kocianová

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Ústav zdravotnických věd
Tomas Bata University in Zlín, Faculty of Humanities, Institute of Health Care Studies

<https://doi.org/10.54937/zs.2022.14.2.27-30>

Abstrakt

Úvod: Pandemie COVID-19 změnila životy milionům lidí, ale nejvíce ovlivnila životy zdravotníků a jejich rodin. Ve svém sdělení upozorňujeme na některé faktory, které působily na sestry při jejich péči o Covid pozitivní pacienty.

Cíl práce: Cílem práce bylo popsat vliv pandemie Covid-19 na práci sester, především na jejich zdraví a jak ovlivnila pandemii osobní život sester a jejich rodin.

Metodika: Soubor tvořily všeobecné sestry, které pracovaly na Covid odděleních v nemocnici. Byla použita kvantitativní metoda, technika dotazník.

Výsledky, diskuse: Zjistili jsme, že sestry se obávají o své zdraví, ale považují to za součást jejich profese. Většina participantek nepocítuje změny ve svém zdravotním stavu, jen některé uvádějí bolesti hlavy, problémy se spánkem, vyčerpání a únavu. Sestry mají strach z přenosu nákazy na své blízké, také rodiny sester mají obavy o jejich zdraví.

Závěr: Pandemie Covid-19 ovlivnila osobní život sester, a to především obavou z přenosu nákazy mezi svou rodinu a zanedbáváním domácích činností z důvodu přesčasů a únavy. Práce sester si zaslouží uznání, a to nejen v časech krize. Dopady pandemie na životy zdravotníků se však ukážou až s odstupem času.

Klíčová slova: Všeobecná sestra. Profese sestry. Covid-19. Rodina. Obava. Bezpečnost.

Abstract

Contribution: The COVID-19 pandemic has changed the lives of millions of people, but it has most affected the lives of healthcare workers and their families. In our communication, we draw attention to some factors that affected nurses in their care of Covid-positive patients.

Objective: The aim of the thesis was to describe the impact of the Covid-19 pandemic on the work of nurses; especially on their health and how the pandemic affected the personal lives of nurses and their families.

Methodology: The set was making up of general nurses who worked in the hospital's Covid wards. Quantitative method, questionnaire technique was using.

Results, discussion: We found that nurses are worry about their health, but consider it part of their profession. Most of the participants do not feel any changes in their health, only some report headaches, sleep problems, exhaustion and fatigue. Nurses are afraid of transmitting the infection to their loved ones, and the nurses' families are concerned about their health.

Conclusion: The Covid-19 pandemic affected the personal life of the nurses, mainly due to the fear of transmitting the infection to their family and neglecting domestic activities due to overtime and fatigue. The work of nurses deserves recognition, not only in times of crisis. However, the impact of the pandemic on the lives of health professionals will only become apparent with time.

Key words: General nurse. The profession of a nurse. Covid-19. Family. Fear. Safety.

Úvod

Svět čelí pandemii koronaviru již více než dva roky. Tato situace postihla celou populaci a změnila životy milionům lidí. Koronavirová pandemie a s ní související protiepidemická opatření zasáhly celou společnost, i hospodářství. Covid-19 byl pro celou zemi neznámou nemocí a postupně jsme ho museli poznávat, zkoumat a naučit se s ním žít. Zdravotnictví se díky pandemii několikrát dostalo do krizových situací, vznikl nedostatek ochranných pomůcek, lůžek v nemocnicích, ale také nedostatek personálu. I přesto, že sestry ve svém povolání prožívají často zátěžové situace, pandemie přináší nový rozměr a nové zkušenosti do jejich práce. Situace kolem Covid-19 postihuje nejen sestry v nemocnicích, ale také sestry pracující v primární nebo domácí péči, stejně jako sestry poskytující péči v pobytových zařízeních a v přirozeném prostředí pacienta (v komunitách). Během pandemie docházelo ke změně organizace práce sester. Byly zřizovány tzv. covidové jednotky, byl omezený provoz na některých pracovištích, především v ambulancích, na operač-

ních sálech apod. V souvislosti s těmito opatřeními byly sestry zařazovány do provozů, se kterými měly minimální zkušenosti nebo dokonce na covidová pracoviště a byly tak vystavovány velké psychické i fyzické zátěži. Česko čelilo hned několika intenzivním vlnám a personál v těchto obdobích musel pracovat v ochranných pomůckách až 12 hodin denně, byl v neustálém kontaktu s pozitivními pacienty a také svědkem i několika úmrtí pacientů za den. Nebylo výjimkou, že pokud pracovaly u ohrožených skupin, např. v domovech pro seniory, ve snaze uchránit uživatele služeb od přenosu nákazy, bydlely sestry přechodně i po dobu několika dnů (týdnů) v těchto zařízeních. Pacienti s Covid-19 mnohdy pocítují různé emoce, mají strach o své zdraví a nacházejí se v izolaci bez svých blízkých, a proto by jim sestra měla poskytnout potřebnou oporu [1]. Celý svět se nachází v mimořádné situaci a sestry stojí, jako vždy, v první linii. Můžeme říct, že potřeba sester nikdy nebyla větší. I přes aktivní zapojení v boji proti Covid-19 a i navzdory tomu, že sestry

působí profesionálně a klidně, zažívá mnoho sester strach jako všichni ostatní. Strach z neznámého, strach o sebe, svou rodinu, blízké, ale také například o své kolegy. Je důležité si uvědomit, že sestry jsou také rodiči, sourozenci, partneři a mají nárok na stejné obavy jako ostatní, i přesto, že jejich práce je především péče o pacienty [2]

Cíl práce

Cílem práce bylo popsat vliv pandemie Covid-19 na práci sester, především na jejich zdraví a jak ovlivnila pandemie osobní život sester a jejich rodin. Hlavní cíl je naplněn prostřednictvím následujících dílčích cílů. Dílčí cíl č. 1: Popsat, jak pandemie změnila práci sester. Dílčí cíl č. 2 Zjistit, zdali a jak pandemie ovlivnila zdraví sester. Dílčí cíl č. 3: Analyzovat, jak ovlivnila pandemie osobní život sester a jejich rodin. Dílčí cíl č. 4: Zjistit, jak všeobecné sestry hodnotí změny na pracovišti způsobené koronavirovou pandemií [3].

Soubor

Soubor tvořili muži a ženy vykonávající profesi všeobecné sestry, vzdělání dle platné legislativy v České republice, pracující na Covidových odděleních v nemocnicích okresního typu. Délka zaměstnání a věk nebyl rozhodující. Do tohoto výzkumného šetření bylo zapojeno celkem 127 respondentů, z toho 119 žen a 8 mužů. Nejpočetnější věkovou skupinou byli respondenti ve věku od 26 do 35 let. Téměř polovina respondentů je ve vztahu vdaná/ženatý. Nejvíce respondentů má praxi ve zdravotnictví delší než 15 let.

Metodika

Byla použita kvantitativní metoda, technika dotazník, který byl originálně konstruovaný pro toto šetření a obsahoval 27 otázek. Otázky v dotazníku jsou uzavřené, to znamená, že respondent vybere odpověď z nabídky alternativních možností, polouzavřené, při kterých je i varianta „jiné“ s možnou otevřenou odpovědí respondenta. Možnost otevřených odpovědí umožnila prezentovat subjektivní názory k dané problematice, které nebyly pokryty navrhovaným výběrem. Srozumitelnost dotazníku byla ověřena předvýzkumem, který byl realizován od 10. 2. do 14. 2. 2022. Dotazníky z předvýzkumu nebyly zařazeny do celkových výsledků. Samotný sběr informací byl realizován v období od 28. 2. do 11. 3. 2022. Po schválení žádosti o dotazníkové šetření managementem nemocnic, bylo celkem distribuováno 158 dotazníků v tištěné formě. Vyplněných se vrátilo 135 (85,44 %), po vyřazení neúplně vyplněných dotazníků činil konečný počet 127. Informace získané z dotazníků byly zpracovány do tabulek absolutních (n) a relativních (r) četností nebo slovně okomentovány.

Výsledky a diskuse

Prvním dílčím cílem bylo popsat, jak pandemie změnila práci sester. K tomuto cíli jsme zjistili, že práce sester v době pandemie Covid-19 je nejvíce změněna prací v osobních ochranných pracovních pomůckách (OOPP). Dále také nedostatkem a rotací personálu v souvislosti se zavedením Covidových jednotek. Respondenti mohli uvést více odpovědí, celkový počet činí 324, z nichž je vypočítána relativní četnost. Odpovídalo všech 127 respondentů (Tabulka 1).

Tabulka 1 Změna podmínek pro práci sester během pandemie

Změna podmínek	n	r
Práce v OOPP	86	26,54 %
Nedostatek personálu	76	23,46 %
Rotace personálu	69	21,30 %
Zavedení Covid jednotek	68	20,98 %
Nátlak veřejnosti	25	7,72 %
Celkem	324	100,00 %

Podle dotazu na množství OOPP na pracovišti, můžeme konstatovat, že na odděleních, kde probíhalo šetření, má personál v současné době již dostatek ochranných pracovních pomůček. Tak se k množství pomůček vyjádřilo 111 respondentů (92,13 %), z celkového počtu 127. Přesto 13 respondentů uvádí, že pomůček je občas nedostatek a 3 respondenti dokonce zmiňují, že mají pomůček nedostatek. Pro srovnání uvádíme výsledky ze studie Motyčkové [5], která zjistila, že je na odděleních často nedostatek pomůček. Předpokládáme, že rozdílnost obou výsledků je způsobena tím, že organizace našeho šetření proběhla o rok později, kdy se již nemocnice přizpůsobily aktuálnímu stavu. Práce sestry na Covidovém oddělení spočívá především v péči o Covid pozitivní pacienty a zajímalo nás, jestli se sestry cítí při poskytování péče sebejistě. Na základě dotazníku jsme zjistili, že nejvíce sester se v péči o pacienta s onemocněním Covid-19 cítí sebejistě, jen 9 respondentů (7,09 %) cítí nejistotu. Další změnou v práci sester od začátku pandemie je rotace personálu na Covidových jednotkách z jiných oddělení nemocnice, což může mít vliv na vztahy na pracovišti. Přesto sestry považují tyto vztahy za přátelské, personál si pomáhá, radí. Od začátku pandemie je však částečně znát zvýšené napětí a nervozita personálu, to potvrzuje 27 dotazovaných (21,26 %). Na dotaz, zda pociťují napětí od začátku pandemie, odpovídá kladně 68 respondentů (53,54 %). Shrňme-li výsledky k prvnímu dílčímu cíli, zjistili jsme, že sestry mají na svých odděleních nyní dostatek ochranných osobních pracovních pomůček a cítí se poměrně sebejistě při pečování o Covid pozitivní pacienty. Vztahy na pracovišti jsou i přes rotace personálu na Covidových jednotkách přátelské, i když více než 50 % respondentů pociťuje mezi kolegy od začátku pandemie zvýšené napětí. Pokud bychom chtěli konstatovat, jak pandemie změnila práci sester zařazených do našeho šetření, tak především ve vztazích a zvýšeném napětí při práci. Dílčí cíl č. 1 byl splněn. Druhý dílčí cíl zjišťoval, zdali a jak pandemie ovlivnila zdraví sester. V dotazníku jsme se zaměřovali na negativní pocity sester, změny jejich zdravotního stavu, postoj k očkování, emocionální podporu a zvládání zátěže. Z šetření vyplývá, že sestry o své zdraví strach mají, ale považují to za součást jejich práce. Mašek [4] a Motyčková [5] ve svých výzkumech došli k podobnému výsledku a Mašek [4] k tomuto závěru ještě uvádí, že sestry mají obavy z nákazy i dlouho po kontaktu s infikovaným pacientem. Další otázkou byl postoj sester pracujících na Covidovém oddělení k očkování. Sestry věří, že očkování pomáhá v boji proti Covid-19, ale také to vnímají jako každého věc, zda se očkuje nebo ne. Zjistili jsme, že 63 sester (34,61 %) nepociťuje změny ve svém zdravotním stavu, zbývající respondenti uvádějí bolesti hlavy, problémy se spánkem, vyčerpání a únavu způsobené zvýšenou pracovní zátěží. Byla možnost označení více odpovědí, proto byla relativní vypočítána ze 182 odpovědí (Tabulka 2).

Tabulka 2 Změna zdravotního stavu sester během pandemie

Změna zdravotního stavu	n	r
Zdravotní stav se nezměnil	63	34,61%
Časté bolesti hlavy	41	22,53 %
Bolesti zad	21	11,54 %
Problémy se spánkem	26	14,29 %
Psychické potíže	20	10,99 %
Únava, bolesti kloubů, dušnost	11	6,04 %
Celkem	182	100,00 %

Ve zvládání psychické zátěže respondentům nejvíce pomáhají jejich rodiny a přátelé, od nichž se jim dostává i dostatečná emocionální podpora. Také ve výzkumu Motyčkové [5] dostávaly sestry největší podporu od svých rodin a přátel. Tento cíl byl splněn. Třetím dílčím cílem bylo analyzovat, jak ovlivnila pandemie osobní život sester a jejich rodin. Rodiny sester považují jejich práci za rizikovou a obávají se o jejich zdraví. Platí to i opačně, sestry mají strach z přenosu nákazy na své blízké. Sestry přistupují k problematice zodpovědně, používají OOPP, ale v ochraně před nákazou svých blízkých 57 (30,47 %) sester ve svých rodinách žádná doplňková opatření nezavedla. Pokud ano, jednalo se u 35 respondentů (18,72 %) o častější větrání a mytí rukou, omezení společenského života uvádí 42 respondentů (22,46 %) a omezení kontaktu se širší rodinou 29 (15,51 %) z celkového počtu. Největší obavy jsou z nedostatku personálu. Podobné výsledky přinesl i výzkum provedený Ministerstvem zdravotnictví České republiky (MZČR) o spokojenosti nelékařských zdravotnických pracovníků (NLZP) v době pandemie Covid-19 (2021). Dle studie HEROES patří nyní mezi největší stresory u zdravotníků strach z neznámého, přenos infekce na svou rodinu a blízké, sociální izolace, nepředvídatelné chování pacientů, dopad na osobní vztahy a samozřejmě vysoká pracovní zátěž. V této studii jsou nejčastěji zmiňované symptomy způsobené zvýšenou zátěží únava, poruchy spánku, úzkost a bolest hlavy [7]. Další otázkou byl názor sester na jejich finanční odměny za práci na Covidových jednotkách. Velká většina sester tyto odměny dostala a jsou s nimi spokojené. Stejný výsledek uvádí i průzkum MZČR [6]. I přes velkou zátěž, jak fyzickou, tak i psychickou, pouze 20 sester (15,75 %) chtělo z důvodu pandemie odejít ze zdravotnictví, z nemocnice či do předčasného důchodu. Na základě průzkumu organizovaného MZČR o spokojenosti NLZP v době pandemie Covid-19 [6] můžeme konstatovat, že výsledky týkající se odchodu zdravotníků z praxe je srovnatelný. Pandemie a práce s Covid pozitivními pacienty osobní život většiny respondentů/sester ovlivnila, a to především obavou z přenosu nákazy mezi svou rodinu a blízké, zanedbáváním domácích činností z důvodu přesčasů a únavy, nadměrnou konzumací kávy, cigaret, ale i alkoholu, častými hádkami a konflikty v rodině (způsobené přesunem domácích prací na partnery), ale také finanční problémy, nedostatek osobního a společenského života, narušení sociálních kontaktů a podobně (Tabulka 3). Na tuto otázku mohly sestry uvést více odpovědí, relativní četnost je vypočítána z celkového počtu odpovědí. Celkem 24 respondentů uvádí, že jejich osobní život nebyl dotčen, jednalo se o mladší sestry, které neměly vlastní rodinu. Lze konstatovat, že dílčí cíl č. 3 byl splněn.

Tabulka 3 Ovlivnění osobního života sester během pandemie

Změna v osobním životě	n	r
Obava z přenosu nákazy	76	48,10 %
Nadměrná konzumace kávy, cigaret, alkoholu	31	19,62 %
Zanedbávání péče o domácnost, děti	8	5,06 %
Hádky a konflikty v rodině	15	9,49 %
Nedostatek sociálních kontaktů	4	
Osobní život sester nebyl ovlivněn	24	15,19 %
Celkem	158	100,00 %

U dílčího cíle č. 4 jsme se zjišťovali, jak všeobecné sestry hodnotí změny na pracovišti způsobené koronavirovou pandemií. Z výsledků našeho šetření vyplývá, že sestry svou práci během pandemie považují za poměrně náročnou nebo velmi náročnou. Celkem 70 respondentů (52,24 %) vnímá jako nejnáročnější psychickou zátěž, způsobenou především stresem při práci, častým úmrtím pacientů a komunikací s jejich blízkými. Fyzickou zátěž považuje za nejvíce náročnou 62 respondentů (46,27 %), uvádějí celkové vyčerpání. Zbývajících 2 respondentů (1,49 %) odpovídali, že bylo pro ně nejnáročnější pracovat v nepřetržitém provozu, protože před pandemií pracovali pouze v ranních směnách a také hodně práce a nedostatek personálu, který byl respondenty považován za největší překážku v práci. Na tuto oblast respondenti mohli uvést více odpovědí, proto byla relativní četnost vypočítána z celkového počtu odpovědí. K podobným výsledkům dospěla ve své práci i Motyčková [5], v jejím výzkumu sestry považují práci za velmi náročnou, ale častěji se jako důvod objevuje nedostatek OOPP. V našem šetření se nedostatek těchto ochranných prostředků objevoval jen občas nebo v malém měřítku. Jak jsme se již zmínili, předpokládáme, že rozdíl je způsoben tím, že náš průzkum byl realizován o rok později a nemocnice již dokázaly lépe plánovat spotřebu a dostatečně se zásobily.

Závěr

Téma pandemie Covid-19 je celosvětové a týká se celé společnosti. Po sestřích bylo a je požadováno, aby zvládaly nepředstavitelné. Své tělo i mysl přivádějí sestry často až na hranici svých možností, aby zachránily životy pacientů. Zatímco celá společnost se snaží koronaviru vyhnout, sestry musí čelit pandemii v plném rozsahu. Přesto, že se částečně podmínky pro práci sester při péči o pacienty s Covid-19 od začátku vzniku pandemie zlepšily (dostatek OOPP), jedná se obecně o velkou zátěž, která se odráží i v osobním životě sester. U mnohých se služby v nemocnici střídaly pouze s nezbytným odpočinkem a péčí o domácnost, případně o děti, přebírali ve velké míře manželé, partneři, prarodiče. Je třeba si uvědomit, že sestry přišly nenávrtně o zážitky se svými blízkými, zvláště malými dětmi, protože některé okamžiky jsou neopakovatelné. Nemohly naplno s nimi prožívat každodenní starosti a radosti. Nezapomínejme na to, že sestry mají i rodiče nebo prarodiče ve vyšším věku a uvědomovaly si „jejich křehkost a zranitelnost“. Omezovaly tedy kontakty s nimi z obavy, aby je nenakazily, což se mohlo někdy setkat s nepochopením jejich blízkých. Dopady pandemie na životy zdravotníků se v celé šíři ukáží až s odstupem času. Je patrné, že se tato situace podepsala na image sester i v kladném slova smyslu. Široká veřejnost si opět uvědomuje důležitost a nepostradatelnost sesterské profese, čemuž napomohla i globální kampaň Nursing Now. Nyní je výzvou proměnit toto uzná-

ní veřejnosti v zajištění vhodných pracovních podmínek a slušného finančního ohodnocení. Ošetrovatelská profese si zaslouží uznání, a to nejen v časech krize.

Seznam bibliografických odkazů / Bibliographic references:

1. Buheji M, Buhaid N. Nursing Human Factor during COVID-19 Pandemic. *International Journal of Nursing Science* [online], 2020; 10 (1): 12-24 [cit. 2021-12-23]. <https://doi.org/10.5923/j.nursing.20201001.02>
2. Jackson, D et al. Life in the pandemic: Some reflections on nursing in the context of COVID-19. *Journal of Clinical Nursing* [online]. Vol. 29, no. 13-14, pp. 2041-2043 [cit. 2021-12-30]. <https://doi.org/10.1111/jocn.15257>
3. Kocianová S. *Práce sester v době pandemie Covid-19*. Bakalářská práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2022.
4. Mašek, Š. *Prožívání a zkušenosti zdravotních sester během péče o pacienty nakažené Covid-19*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2021.
5. Motyčková, S. *Role sestry v péči o pacienty během pandemie Covid 19*. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2021.
6. MZČR. *Průzkum - Nelékařský zdravotnický personál (2021)*. Dotazník spokojenosti NLZP v době pandemie Covid-19. Praha: MZČR, 2021. 7. Šeblová J, Šeblová D, Protopopová D. Pandemie SARS-CoV-2 a její dopady na psychické zdraví. *Urgentní medicína* [online]. Mediprax CB, 2020; 23(4): 45-50 [cit. 2021-10-13]. Dostupné z: https://urgentnimediceina.cz/casopisy/UM_2020_4.pdf

Kontakt:

PhDr. Anna KRÁTKÁ, Ph.D.
Fakulta humanitních studií, Ústav zdravotnických věd
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Štefánikova 5670
760 01 Zlín
Česká republika
tel.: +420 576 038 162
e-mail: kratka@utb.cz

Author's contact address:

PhDr. Anna KRÁTKÁ, Ph.D.
FDepartment of Health Care Sciences
Faculty of Humanities
Tomas Bata University in Zlín
Štefánikova 5670
Zlín 760 01
Czech Republic
Tel. number: +420 576 038 162
E-mail: kratka@utb.cz